

Geride Kalmış Bir Kuva-yı Milliyeci: Kaymakam Bayatlı Arif Bey ve Karakeçili Müfrezesi

Osman KÖKSAL*

Özet

En dar anlamıyla Anadolu ve Rumeli'deki fiilî işgallere karşı teşekkül etmiş "gönüllü milis birlikleri" için kullanılan bir terim olan "kuva-yı milliye", millî mücadele tarihimize sembol olmuş kavramlardan biridir. Yurdun muhtelif yörelerinde farklı kesimlerden asker-sivil bir avuç vatansızın önderliğinde gerçekleştirilen bu örgütlenme, kurtuluş savaşı içerisinde "kuva-yı milliye devri" adıyla başlı başına bir dönem oluşturur.

Makale'de, Orta Anadolu'nun adı pek öne çıkmamış önemli kuva-yı milliyecilerinden Kaymakam Bayatlı Arif Bey'in faaliyetleri incelenmiştir. Asker kökenli bir örgütçü olan Arif Bey, İzmir'in işgali üzerine memleketi Bayat (Afyonkarahisar)'a çekilmiş, burada oluşturduğu Karakeçili Müfrezesi ile gerek bölgedeki kamu otoritesinin temini, gerek Yunan ve İngiliz işgal birliklerinin taciz edilmesi; gerekse II. Bozkuş ve I. Düzce Ayaklanması gibi Konya-Ankara-Bolu havalisindeki isyanların bastırılmasında önemli yararlıklar göstermiştir. Onun 11/12 Mayıs 1920'deki beklenmedik şehadetine kadar geçen kısa süre içerisinde gerçekleştirdiği müspet çalışmaları Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi'nin ülke kaderine hakim oluş süreci bakımından da önemli ve kritik bir katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayatlı Arif Bey, Kuva-yı Milliye, Karakeçili Müfrezesi

An Overlooked Member of National Forces: Qaimaqam Bayatlı Arif Beg and his Qarakechili Detachment

Abstract

Meaning "voluntary militia forces" formed against the de facto occupation of Anatolia and Rumelia, the term "national forces" is one of the symbolic concepts of our history of National War of Independence. Effected under the leadership of a handful military-civilian patriots from different parts of the country and different segments of the society, this organization came up to be a separate stage of the war of national salvation called "the stage of national forces".

In this article, the activities of Qaimaqam Bayatlı Arif Bey, an overlooked member of the national forces of Central Anatolia will be explored. Having a background of a military organizer, Arif Bey, upon the occupation of İzmir withdrew to his home town Bayat of Afyonkarahisar and through his detachment formed therein became influential in establishing public authority in the region, in disturbing the British and Greek forces of occupation in the neighborhood and in suppressing the uprisings throughout the region around Konya-Ankara-Bolu line, as was seen in the II. Bozkuş and I. Düzce uprisings. His valuable contribution during a short period, until he was martyred unexpectedly on May 11-12, 1920, did also prove to be functional in enabling the Grand National Assembly in securing its authority over the country.

Key Words: Bayatlı Arif Bey, National Forces, Qarakechili Detachment.

* Doç. Dr., Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Eskişehir

Giriş

Bilindiği gibi “Kuva-yı Milliye” deyimini bizde en dar anlamıyla Mondros Mütarekesi’nin hemen ardından Anadolu ve Trakya’da başlayan fiilî işgallere karşı asker-sivil muhtelif vatanperverler önderliğinde yurt savunması için oluşturulan milis birlikleri yerine kullanılan bir kavramdır. Türk millî mücadelesine sembol olmuş bu terimin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığına ilişkin farklı yaklaşımlarla birlikte,¹ özellikle 15 Mayıs 1919’da Yunanlıların İzmir’e asker çıkararak bazı yerleşim birimlerini işgale başlamaları ile millî vicdanları galeyana gelip silaha sarılan yerli halkın oluşturduğu gönüllü kuvvetler yaygın biçimde kuva-yı milliye olarak adlandırılmıştır. Batı Anadolu’da söz konusu birliklerin 2 Ocak 1921’de Genelkurmay Başkanlığı’nın emriyle kaldırılarak yeni kurulan düzenli orduya katılımları kararlaştırılmaya kadar geçen ve Kuva-yı Milliye Devri olarak adlandırılan bir buçuk yıllık süreç, Kurtuluş Savaşı’nın ilk evresini oluşturması bakımından da ayrı bir değer taşır. Terim daha sonra tüm yurt sath-ı mailindeki direniş hareketlerinin genel adı olmuştur².

Adları genellikle “müfreze”, “millî müfreze”, “milis”, “mücahidîn”, “çete”; bazen de “alay”, “tabur” gibi askeri birlik adlarıyla anılan kuva-yı milliye birliklerinin teşekkülü, sevk ve idaresi büyük güçlükler arz ediyordu. Yalnız vatan kaygısıyla ortaya atılanların yanında, zaman zaman asker kaçağı, kanun kaçağı, soyguna vurguna meyyal, dağda gezen, maceraperest ve belalı takımından oluşan grupları bir arada tutup belirli bir hedefe motive etmek, gerekli disiplini, ikmal ve iaşelerini sağlamak hüner ve tecrübe işiydi. Ancak tüm bu risk ve güçlüklerine rağmen gerek yurdun muhtelif bölgelerindeki işgallere karşı koymak, gerekse kendi bölgelerindeki emniyet ve güvenliği sağlamak, millî oluşuma tepki olarak baş

¹ Millî mücadelenin ilk evresine veya tamamına sembol olmuş “kuva-yı milliye” teriminin ne zaman ortaya çıktığına ilişkin farklı yaklaşımlar vardır: Bir görüşe göre tabir, ilk defa 1913 yılında Balkan Harbi sürecinde Bulgar işgali altında kalan Batı Trakya’da Kuşçubaşı Eşref Bey ve Süleyman Askerî Bey liderliğinde kurulan Gümölcine merkezli Batı Trakya Muhtar Türk Cumhuriyeti’nde (31 Ağustos-25 Ekim 1913) kullanılmıştır. Çünkü Kuşçubaşı Eşref’e burada kuva-yı milliye kumandanı, Manastırlı Hüsrev Sami ile Cihangiroğlu İbrahim Beylere de kuva-yı milliye müfreze kumandanı unvanı verilmiştir. İsmet Görgülü, **10 Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Ankara 1993, 43-44. Buna karşılık terimin bir kavram olarak yaygınlık kazanması Mondros Mütarekesi’ni müteakip olmuştur. Mütarekeden bir ay sonra 29 Kasım 1918’de İstanbul’da Türk Ocakları’nın gayretiyle toplanan Milli Kongre Cemiyeti’nin kararları arasında “Cemiyetin maksadı kuva-yı milliyenin birleştirilmesi” olarak ifade edilmiştir. Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Ankara 1993, s.25-26. Selek’e göre Batı Anadolu’da ilk aktif kuva-yı milliye müfrezesini Ödemiş deposundaki 1600 silahı halka dağıtarak 120 kadar Ödemiş gönüllüsüyle bir milis birliği oluşturan Jandarma Kumandanı Tahir Fethi Bey kurmuştur. Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, C.1, İstanbul 1987, 248-249. Daha farklı yaklaşımlar ve örnekler için bkz., Enver Behnan Şapolyo, **Kuva-yı Milliye Tarihi-Gerilla**, Ankara 1957, s.61-63; Rahmi Apak, **İstiklal Savaşı’nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Ankara 1990, s.65-66; Selahattin Tansel, **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar**, C.I, İstanbul 1991, s.136,138; Orhan Avcı, “Türk Millî Mücadelesinde Kuva-yı Milliye Devri”, **Askerî Tarih Bülteni**, Sa.45 (Ağustos 1998), s.89-92

² Kuva-yı Milliye teriminin anlam ve mahiyeti üzerine bkz.: Şapolyo, s.61-64; Aydın, s.66-70; Selek, s.118-124; Avcı, s.89-95

gösteren isyanları bastırmak da milis kuvvetlerinden yararlanmayı zorunlu kılıyordu.

Son derecede zor ve çetin şartlar altındaki kurtuluş mücadelesinin ilk evresinde derme çatma milis veya başıbozuk grupları örgütleyip yurt dışında kuva-yı milliyeyi âmil kılma işini, kimi asker kimi sivil, kimi alaylı kimi mektepli bir avuç gözü kara yüreği bütün yiğit üstlenmişti. Unvan ya da sıfatları “efe”, “kaptan”, “ağa”, “bey” olan veya doğrudan kendi öz yahut kod adlarıyla bilinen kuva-yı milliyeye kumandanlarından bazıları Yörük Ali, Demirci Mehmed Efe, Topal Osman Ağa, İpsiz Recep gibi eski çete veya eşkıya reisleriydi. Bazıları önceden beri gayri nizami harp denilen gerilla savaşı ve yer altı faaliyetlerini iyi bilen Kuşçubaşı Eşref, Parti Pehlivan, Bulgar Sadık, Çakır Efe³ gibi komitacı, istihbarat elemanlarıydı. Bir kısmı askerlikle ilgisi olmadığı halde vatan savunmasına başını koymuş sivil kumandanlardı. Asıl milis kumandanları, genellikle bölgenin aydın kimseleri veya eşrafından olup daha önce silahla oynamamış bu kişilerdi. Biga Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey, Geyve Kaymakamı Saraçoğlu Şükrü Bey, Alaşehirli Mustafa Bey, Ayazmendli Niyazi Bey sivil kuva-yı milliyeye kumandanlarının eşraf tipine örnek oluştururlar.

Bunun yanında ulusal direnişi kuva-yı milliyeye çatısı altında örgütlemek üzere çoğunluğu genç, muhtelif rütbeden epeyce subay da görev almıştı. Bunların bir kısmı işgal kuvvetlerinin dikkatini çekmemek, infial ve tepki uyandırmamak için askeri kimliğini gizleyip isim değiştirerek takma adlarla çeşitli cephelerde kendi müfrezelerini oluşturup direnişi başlamışlardır⁴. Makalede, ulaşılabildiğimiz veriler ışığında bu son grup ulusal direniş liderlerinden Bayatlı Kaymakam (Yarbay) Arif Bey üzerine bir inceleme yürüteceğiz.

Arif Bey’in Aile Kökeni ve İstiklal Harbi Öncesi Askerî Hizmeti

Orta Anadolu’nun asker kökenli önemli kuva-yı milliyecilerinden biri olan Kaymakam Arif Bey, Bayat Kasabası’nın yerli ailelerinden Hacı Mustafa oğullarından Binbaşı Osman Bey’in oğludur. Askerliğe intisabına ilişkin farklı rivayetler bulunan ve nüfus verilerinden iki evli olduğu anlaşılan Osman Bey’in ilk eşi Döndü ile evliliğinden gelen çocukları Bayat’ta “Bulut” soyadıyla aile neslini sürdürmektedir.⁵ Arif Bey, bir rivayete göre Osman Bey’in İstanbul’da evlendiği,

³ Çakır Efe Enver Paşa’nın muhafızlığını da yapmıştı.

⁴ Özellikle Güney Cephesinde, İngiliz ve Fransız işgalleri ve bununla bütünleşen Ermeni kıyımı nedeniyle daha erken örgütlenen kuva-yı milliyeye kumandanları arasında çok sayıda genç subay bulunmaktaydı. Kuva-yı milliyenin muhtelif cephelerde asker-sivil farklı gruplardan önderleri için bkz. İsmet Görgülü, s.202-253; Selek, 123-124; Şapolyo, 51-52; Apak, s.108-109

⁵ Osman Bey’in bu evlilikten Ali, diğer adıyla Eşe Çavuş (Doğ. 1276/1860) ve Mahzar adında iki oğlu olmuştur. Ali’nin Fatma ile evliliğinden Nuri (1307) ve Hamdi (1312) adlı iki oğlu, Kezban (1304), Elvedâ (1315), Döndü (1317) ve Şehri (1320) adlı kızları doğmuştur. Ali’nin ne zaman öldüğü belli değilse de eşi

bir asker kızı olan ikinci eşinden 1875 yılında Harput'ta doğmuştur⁶. Bununla birlikte gerek aile mensubiyeti, gerekse Millî Mücadelede esas hareket üssünün burada oluşu sebebiyle "Bayatlı" lakabıyla meşhur olacaktır.

Arif Bey de babası gibi iki defa evlenmiştir. İlk eşi Ferik Ömer Lütfi Paşa'nın kızıdır. Bu evlilikten kızı Kadriye (Alpman) ile oğlu Lütfi Bey (Emekli Albay Ahmed Lütfi Güngör) dünyaya gelmişlerdir⁷. Diyarbakır'lı olan ikinci hanımından Zekiye ve Cahide isimli iki kızı doğmuştur⁸.

1893 (1309) yılında başladığı Harp Okulunu 1895 (1311) yılında bitirip 1311 Piyade 27 sicil numarasıyla mülazım (teğmen) olarak askeriyeye intisap eden Arif Bey, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi'ndeki emekliliğine esas sicil cetvelindeki bilgilere göre, 28 Ocak 1896 (16 Kanunısâni 1311)'de mülâzım-ı sâni, 1898 yılında birinci mülazım, 1902'de yüzbaşı, 1908'de kol ağası, 1914'de binbaşı ve 1 Mart 1917 yılında kaymakamlığa terfi etmiştir⁹. 1909-1910 yıllarında bir sene kadar Yemen'de bulunan¹⁰ Arif Bey, müteakiben İtalya (Trablusgarp), Balkan, Birinci Dünya Harbi'ne iştirak etmiştir. Büyük Harp sırasında Çanakkale cephesinde Anafartalar'da 12. Alay Komutanı olarak Mustafa Kemal'e yakın savaştığı; daha sonra yine aynı Alayla Diyarbakır ve Bitlis'te bulunduğu aktarılmaktaysa da henüz bu bilgiyi doğrulayacak verilere sahip değiliz¹¹.

Fatma 1949'da 90 yaşında vefat etmiştir. Aile soy ağacı bunların çocuklarıyla devam etmektedir. Bkz. **Bayat Nüfus Kütüğü**, No. 02/01, s.21-22. Mahzar ise, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de bir gözünden vurulmuş olarak döndükten sonra bir süre Bayat'ta ikamet edip daha sonra Afyon'a yerleşmiş ve burada ölmüştür.

⁶ Aile'den Bayat'ta esnaf (inşaat malzemeleri,1931 doğumlu) Arif Bulut ve Bayram Bulut (1956 doğumlu, marangoz), ile Afyon'da ikamet eden Kadir Bulut, aile arasında intikal eden şifahi bilgilerden hareketle Osman Bey'in aslında medreseli olup bir şekilde İstanbul'a gittikten sonra burada askerliğe intisap ettiğini ve tekrar evlendiğini ileri sürmektedirler.

⁷ Kadriye Alpman'ın bir kızı ses sanatçılarından Ayten Alpman'dır. Lütfi Bey'in oğlu Avukat Eser Güngör, Türk Tarih Kurumu'ndan yeni emekli olmuştur. Yaptığımız görüşmelerde aile soy kütüğüne ilişkin bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

⁸ Arif Bey'in Milli Savunma Bakanlığı Arşivi'nden elde ettiğimiz Emekli sicil dosyası kayıtlarından 29/06/1927 yılında bağlanan 18 lira 44 kuruş aile maaşının yetim maaşı olarak kızları Zekiye, Cahide ve oğlu Ahmed Lütfi arasında paylaştırıldığı görülmektedir. Bkz., Ek:2 belge

⁹ Bkz. Ek:1 belge

¹⁰ Sicil özetine göre Arif Bey'in Yemen'deki hizmeti 9 Eylül 1325(18 Eylül 1909)'ten 1 Eylül 1326(14 Eylül 1910)'ya kadardır. Emekliliğine esas cetvelde ona Yemen'deki hizmetine binaen 5 ay 26 gün bilâd-ı hârre (sıcak memleketler) zammı verildiği görülmektedir.

¹¹ N. İplikçiöğlü, Arif Bey üzerine sunduğu bildirisinde, kaynak göstermeden onun Çanakkale'de Arıburnu'nun sol cenahında 12. Alay komutanlığı yaptığını, daha sonra aynı Alayla Diyarbakır ve Bitlis'te bulunduğunu belirtmektedir. Ancak Çanakkale'de ne cepheyi oluşturan V. Ordu, ne de Müstahkem Mevki Kumandanlığı birlikleri arasında 12. Alay bulunmamaktadır. Özellikle Seddülbahir bölgesindeki çıkarmalara karşı savaşan 7. ve 9. Tümenlerin kuruluşunda söz konusu alay bulunmadığı gibi, daha sonra kurulan Arıburnu Kuvvetleri arasında da ne 12. Alay, ne de Arif Bey'in adı geçmemektedir. Gerek Çanakkale'de, gerekse Doğu Anadolu 'da Mustafa Kemal'le aşağı yukarı aynı dönemde görev yapan "ayıcı" lakabıyla meşhur olan Mehmed Arif Bey'dir. Yarıbay Arif (Ayıcı) Bey, Anafartalar Grubu Komutanlığı emrindeki V. Tümen Kurmay başkanıydı (Bu tümenin komutanı önce Alman Wilmer, ardından Alb. Hasan Basri idi). Ardından Muş ve Bitlis cephesinde II. Kolordu XI. Tümen Kurmay Başkanlığında bulundu. Mustafa Kemal Paşa ile

Arif Bey Kuva-yı Milliye Saflarında

Arif Beyin, kaymakam (yarbay) olduktan sonra Harb-i Umumîdeki son görev yeri İzmir'dir. İzmir'in Yunanlılarca işgali sırasındaki vahşeti, burada gerek XVII. Kolordu Kumandanlığı karargahı, gerekse diğer birimlerdeki pek çok subayla birlikte, bizzat yaşamıştır. İzmir Tahkik Heyeti âzası olarak hazırladığı raporlarda, gördükleri ashop bozucu muamele, bütün çıplaklığıyla yer almaktadır¹². İşgal karşısında, pek çok hamiyet-perver subay gibi işin başa düştüğünü görüp, İzmir civarında ilk direnişi örgütlemeye çalıştıysa da başarılı olamayıp Bandırma'ya, ardından Balıkesir üzerinden Bursa'ya geçti. Arif Bey, Bursa'da kısa bir bekleyişin ardından vaziyetin vehâmeti karşısında memleketine gelip bir milis gücü oluşturarak kuva-yı milliye saflarında yer almaya karar verdi. 1919 Haziran ayı sonlarında maiyyetinde bulunan Müttekâid Binbaşı Abdullah Bey, istihkam yüzbaşısı Nurettin, bir topçu zabiti ve sekiz nefer ile birlikte tek atlı iki yaylı araba ile Eskişehir üzerinden Afyon'a giderken Seyitgazi'de Eskişehir Mutasarrıfının talimatıyla Jandarma Takım Komutanı Rodos'lu Mülâzım Aydın Efendi tarafından yolu kesildi¹³. Asabî bir mizaca sahip olan Arif Bey, resmi üniforması

19 Mayıs'da Samsuna çıkan askerî erkan arasında da yine bu Arif Bey bulunmaktadır. İplikçiöğlü Bayatlı Arif Bey'i bu ikincisiyle karıştırmış olmalıdır. Krş., **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, C.V, I. Kitap Deniz Harekâtı**, Ankara 1993; **II. Kitap Amfibik Harekât**, Ankara 1978; **III. Kitap, 5 Haziran 1915-Ocak 1916 Harekâtı**, Ankara 1978 (İkinci kitabın 357. sayfasındaki XII. Alay, VII. Tümenin XXI. Alayı yerine, sehven yazılmış olmalıdır.); Niyazi İplikçiöğlü, "Millî Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü", 3. **Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (22-24 Ekim 1993)**, Afyonkarahisar 1994, s. 91;Görgülü, s.62-100, 201.

¹² Arif Bey, Tahkik Heyeti âzası olarak hazırladığı 9 sayfalık uzunca raporunda, işgal sırasında gördükleri ashop bozucu muameleyi, şöyle dramatize etmektedir: "Hepimizin başları açıldı. İki kollarımız havaya kaldırıldı. Allahımıza, Peygamberimize, Kur'anımıza velhâsıl bütün mukaddesatımıza en çirkin ve galiz kelimelerle sövüldü, sayıldı. Kalpaklar, fesler ayaklar altında çiğnendi. Kıymetli kalpaklar kısmen Yunan askerlerinin çantalarna sokuldu. Üzerimizde silah aramak bahanesiyle, bulabildikleri para, cüzdan defter gibi eşya gaspolundu. Bunları az gören Yunan askeri ve Rum ahali tarafından kurşun, süngü, dipçik rövolver, kama ve bıçak gibi her çeşit âlat ile öldürülmekte ve yaralanmakta idik. Bu fecaat içinde - Pasaport yakınındaki- Gümrük önüne getirildik." Raporun bir transkribe metni için bkz., Celal Bayar, **Bende Yazdım, Millî Mücadele'ye Giriş**, C. 6, İstanbul 1968, Ek: belge no. 111

¹³ Arif Bey'in Seyitgazi'de durduruluş nedeni ve burada yaşanan olaya ilişkin görüşler muhtelifdir. 20 Kolordu K. Ali Fuat Paşa'nın 2.7.1335 (1919) tarihli raporundan: "9-Bilecik kurbunda şimendifer yolunun yıkılması tesiriyle üç gündür istanbul'dan doğruca tren gelmemektedir. Afyonkarahisar'a gitmek üzere Seyitgazi'ye gelen Kaymakam Arif Bey Binbaşı Abdullah Efendilerle bir topçu ve bir istihkam zabiti ile jandarmalar beyninde sû-i tefehhüm neticesi olarak müsademe vukû' bulduğu ve Binbaşı Abdullah Efendi'nin jandarmalar tarafından derdest olunduğu istihbar olunmuştur." Kazım Özalp, **Millî Mücadele 1919-1922, II-Belgeler**, Ankara 1989, s.118 (bel. 62). Eskişehir Ahz-ı asker Kaleminden mevrud 23 Haziran 335(1919) tarih ve 506 numaralı şifreli telgraf özeti: "I. Kor. Ahz-ı Asker Kalemî Riyasetine, Refakatlerinde 8 piyade neferiyle tek atlı iki yaylı araba bulunduğu halde Seyitgazi'ye muvasalat eden piyade kaymakamlarından Arif Bey, Binbaşı Abdullah, istihkam yüzbaşısı Nurettin ve meçhul bir topçu teğmeni dolaştıkları mıntikalardan asker topladıkları İzmir'i kurtarmaya gidecekleri ve Yunanlılardan intikam almak fikri ile mah-ı hâlin 21. Cumartesi günü ezâni saatle Seyitgazi'ye geldikleri, hükümet-i mahalliye tarafından

üzerindeyken jandarmanın kendisine bir şakî gibi davranarak “teslim ol” çağrısına sinirlenip olumlu cevap vermemiş; akabinde jandarmalarla giriştikleri çatışmada, maiyetinden Tireli İsa adlı nefer ölüp Abdullah Bey tutuklandığı halde, teslim olmayan Arif Bey yakasını kurtarıp bir müddet daha takip edilmesine, atını arabasını kaybetmesine rağmen, Aziziye (Emirdağ) üzerinden Bayat’a ulaşmış ve Başara Köyü yakınındaki Eđerlitepe Yaylasına çıkmıştır¹⁴.

Son olaydan hayli tedirgin olduğu anlaşılan Arif Bey, bir taraftan da boş durmayıp Bayat ve civar köylerin sergerdelerinden etrafına topladığı gruplarla kısa süre içinde hatırı sayılır bir milis gücü oluşturmuştur. Birliğinin “Karakeçili Müfrezesi”, ya da daha sonraki adıyla “ Karakeçili Milli Alayı” olarak adlandırılması, bölgedeki yerleşim birimlerinde meskun muhtelif Oğuz boylarına mensup Türkmenler arasında “Karakeçili” Türkmen oymaklarının ayrı bir itibarı olmasından ötürüdür¹⁵. Hattâ belki Arif Bey de kendisini “Karakeçililer”den saymaktadır. Anadolu’nun pek çok yöresinde olduğu gibi, Afyon-Kütahya-Eskişehir üçgeninde, özellikle Aziziye (Emirdağ)-Bayat civarında yoğun bir Oğuz-Türkmen yerleşimi mevcuttur¹⁶.

Eskişehir Mutasarrıflığından alınan istizanla derdestleri emri alındığından mahallî jandarma kumandanlığının üç defa teslim olmaları teklifine adem-i inkıyatta buldukları; tarafeynden olunan müsademedede bir nefer meyyiten, Binbaşı Abdullah Efendi ve bir nefer de hayyen (sağ olarak) derdest edilerek Eskişehir Mutasarrıflığına teslim edildikleri...” Genelkurmay **Harp Tarihi Vesikalari Dergisi**, Yıl 1962, Sa.39; belge no.939; Daha sonra İstanbul hükümetinin talimatıyla olayı soruşturmakla görevlendirilen II. Ordu Müfettiş Vekili Selahattin Bey, 28 Temmuz tarihli ayrıntılı telgraf metninde, olayı Eskişehir Mutasarrıfının basiretsizliği olarak değerlendirmekte ve özetle “Arif Bey ve arkadaşlarının Seyitgazi civarından geçerken işgal facialarını anlatması, Eskişehir Mutasarrıfı tarafından hükümet aleyhine bir ittihat taraftarlığı olarak kabul edilmiş ve üniformasını giymiş olan Arif Bey ve arkadaşlarına bir şaki gibi muamele edilerek sağ veya ölü olarak ele geçirilmesi emri verilmiştir. Bu emri alan Seyitgazi Jandarma Takım Kumandanı halkı da beraber alarak Seyitgazi’den Aziziye ve Karahisar yakınlarına kadar takip ve üzerlerine ateş etmiştir. Eskişehir Mutasarrıflığının bu tarz hareketi orduya yöneltilmiş haksız bir taarruz ve tecavüzdendir ibaret olduğu maruzdur.” demektedir. **Genelkurmay ATASE Arş. klasör 16, dosya 23/62, fihrist 47-2**, Daha önce “Milli Mücadele’de Eskişehir” üzerine ATASE Arşivi’nde araştırma yapan ve Arif Bey’e ilişkin bazı belgesel notlarını benimle paylaşma cömertliğini gösteren meslektaşım sayın Mesut Erşan’a şükran borçluyum. Belgenin daha geniş bir transkribe metni için bkz. Ali Sarıkoyuncu ve diğerleri, **Milli Mücadele’de Eskişehir**, Eskişehir 2002, s.12

¹⁴ Bunun dışında Bayat yakınındaki yüksekçe bir kaya bu gün halâ yerli halk tarafından “Arif Bey Kayası” olarak anılmaktadır.

¹⁵ Öte yandan Hüdavendigâr (Bursa) Vilayeti dahilindeki yerleşim birimlerinde Karakeçili hane ve nüfusuna ilişkin 1321 (1903) tarihli bir istatistiki çalışmada sadece Bayat ve köylerinde toplam 88 hanede 445 nüfus tahmin edilmektedir. Bkz., **Karakeçili Aşireti**, İstanbul 1321 (Tahir Bey Matbaası), s.17. Nitekim yakın bölgede, Seyitgazi Nahiyesi, Kuyucak köyü aşiret reisi Hacı Kerim Beyzâde Hacı Bekir Bey’in de aynı tarihlerde Karakeçili Müfrezesi adlı daha mütevazı bir başka milis gücünü yönettiğini görmekteyiz. **Karakeçili Aşireti**, s.21

¹⁶ Örneğin Bayat Kasabasının kendi adı, bildik bir Oğuz boy adıdır. Bayat’ın önceki ismi olan “Barçınlı” ve ya “Han-barçın” adı da Aral Gölü civarındaki eski Oğuz yurdunda “Barçınlığ Kend” adlı meşhur Oğuz şehriden gelmedir. Oğuzlar’ların Boy teşkilatları ve Anadolu’daki Yerleşimleri için bkz. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilât-Destanları**, İstanbul 1980; Yusuf Halacoğlu, **Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, C.I-VI, Ankara 2009. Hüdavendigâr (Bursa)

Bazı sözlü tarih verilerine göre, Arif Bey'in Bayat ve bağlı bulunduğu Aziziye (Emirdağ) civarından etrafına toplamaya başladığı Karakeçili Müfrezesinin nüvesini oluşturacak milis gücü içerisinde Emirdağ'dan Çerkez Mehmed¹⁷, Kara Hüseyin, Çukurkuyulu Acem Oğlu, Holuzlu Deli Hacı, Kürt Ali Çavuş, Sadık Onbaşı, Çatallı Köyden Taşbaş Mehmed (Mehmed Pehlivan), Akpınarlı Kopuk, Pörnekli Cumali Çavuş, Elhan Köyünden Abdülkadir Hoca oğlu Yusuf Çavuş, Soğukkuyulu Pala oğlu Kara Ahmed, Tabaklarlı Kara Vahid gibi bir kısmı önceden silahşör, çeteliğe yatkın kimseler bulunuyordu¹⁸. Ancak Kaymakam Arif Bey birkaç ay içerisinde birliğini takviye edip Afyonkarahisar'da bulunan XXIII. Tümen Komutanı Albay Ömer Lütfi Bey'le temas halinde bölgede adını duyurmaya başlamıştır. 1919 Eylül ayı ortasında Ali Fuat Paşa Eskişehir'e yerleşen İngilizleri tazyik için Sivrihisar'a geldiğinde, Afyon'daki millî direnişin öncüsü olarak Kaymakam Arif Bey, 100 atlı kızanıyla beraber Seyitgazi'ye bağlı Aziziye köyünde bulunuyordu¹⁹.

Ekim ayında, artık Afyon yakınındaki Erkmen bağlarında karargah kuran Arif Bey'in müfrezesi 200 kişiye ulaşmıştı. Tümen karargahının da burada bulunduğu düşünülürse, bu sayede o, Anadolu'daki yaygın tatbikata uygun biçimde müfrezesinin silah, cephane ve benzer askeri ihtiyaçlarının ikmalini Askeri depodan kolayca sağlıyordu. Bu sırada Afyon'u kontrol altında tutan İngilizler, Arif Bey'den kuşkulananmaya başladılar. Bunda haksız da değillerdi. Nitekim o, Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey ve bazı Müdafaa-i Hukukçuların da yardımıyla bir gece ansızın İngiliz kontrolündeki cephaneliği basarak nöbetçileri bağlatıp bütün cephaneliği boşalttırdı²⁰.

Bu süreçte, Afyonkarahisar Kuva-yı Milliye Kumandanlığı görevini²¹ de üstlenen Arif Bey artık, sayıca bir taburu bile bulmayan, ancak hareket kabiliyeti ve

Yıllığı dahilindeki yerleşim birimlerinde Karakeçili hane ve nüfusuna ilişkin 1321 (1903) tarihli bir istatistikî çalışmada toplam 2856 hane 14521 nüfus tahmin edilmektedir. Bkz., **Karakeçili Aşireti**, s.15-20

¹⁷ Çerkez Mehmed olarak bilinen Mehmet Başaran, 1879 Kafkas doğumlu olup, Emirdağ'da bu günkü İş Bankası şubesi ardında iki katlı büyükçe bir han işletiyordu. Arif Bey'in özellikle müfrezesini oluşturduğu dönemde zaman zaman bu hanı da kullandığı anlaşılmaktadır. Çerkez Mehmed Emirdağ'da 1963 yılında vefat etmiştir. Muammer Kocabaş, **İşgal ve Direniş, Emirdağ 1919-1921**, İstanbul (Basım yılı yok), s. 24

¹⁸ Arif Bey ve bölgedeki faaliyetlerine ilişkin halkın hafızasında yaşayan ve sözlü olarak nakledilen bir kısım şifahî bilgiler, bazı yerel araştırmacılar tarafından derlenmiştir. Bunlara iki örnek: Kocabaş, age, s.39-188; Adnan Durmaz, **Ateş Çiçeği Bir Destan Denemesi**, Ankara 2003, s.71-150

¹⁹ "Eskişehir'den Harbiye Nezâretine Mevrud Şifredir,

...Şimdi Sivrihisar'da Ali Fuat Paşa ve Küçük Talat Bey ve Kara Vasıf Bey bulunmaktadır. 200 neferle iki cebel topları vardır. Kaimmakam Arif Bey 100 neferle Seyitgazi'ye tabi Aziziye Karyesinde bulunmaktadır. 16/17 Eylül 35 (1919)" **Genelkurmay ATASE Arşivi, Arşiv no.1-16, dosya 20, belge 119-1**

²⁰ Afyonkarahisar Müdafaa-i Hukukçularından Ali Taşkapılı'dan naklen Sabahattin Selek, **Millî Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı), C. II**, İstanbul 1982, s.775

²¹ Arif Bey'in bu görevini belirten Dahiliye Nezareti'nin 17 Kanunısani 1336 (17 Ocak 1920) tarihli bir şifresi:

disiplini yüksek süvarî birliğiyle büyük oranda bölgenin askerî (örfi) idaresini elinde tutuyordu. Devlet otoritesinin sekteye uğradığı bu geçiş döneminde onun gaddarca, hattâ bâzen zâlimâne uygulamaları, halk arasında korkuyla karışık bir takdir toplamış, bölge insanının hafızasında hoş hikayeler bırakmıştır²².

İkinci Bozkır İsyanını Bastırması

Kaymakam Arif Bey'in önemli faaliyetlerinden biri de millî harekete karşı baş gösteren isyanların tenkili olmuştur. Arif Bey bu anlamda ilk başarısını İkinci Bozkır İsyanının bastırılmasında gösterdi. 27-28 Eylül 1919'da patlak veren Birinci Bozkır İsyanında Kürtoğlu Musa, Bademlili Hacı, Güzel Çavuş gibi elebaşlıların ardında toplanan 1000 kadar²³ başıbozuk halk Bozkır'a girmiş ve buradaki Nizamî Süvari Bölüğünü etkisiz hale getirerek askerlik şubesindeki cephane ve silahları yağmalamış, Baruthaneyi ateşe vermiş, Kaymakam vekili Kamil Efendi'yi öldürüp kasabanın altını üstüne getirmişti. Konya'dan gelen nasihat heyetinin çabalarıyla güçlkle ikna edilen cahil kalabalık, 4 Ekim'de köylerine dağılmakla birlikte henüz sular durulmamıştı²⁴.

“Eskişehir Mutasarrıflığına, Sandıklı Ahz-ı Askeri Reisi Binbaşı Ali Rıza Efendi'nin me'zûnen Bursa'da iken XXIII. Fırka Afyonkarahisar Kuva-yı Milliye Kumandanı Kaymakam Arif Bey'in emriyle bi't-tevkîf mahfûzen Eskişehir Nokta Kumandanlığı'na izam edilerek el-yevm Eskişehir Hastanesi'nde taht-ı tedavide bulunduğu zevcesi tarafından ifâde ve tahliye-i sebili talep olunuyor. Mûmâ-ileyhin sebeb-i tevkîfinin seri'an bi't-tahkik iş'ârı. Nazır (İmza)”. **BOA, DH ŞFR, 25 R 1338, dosya, 106, vesika 71**

²² Bir örnek hikâye: Arif Bey bir sabah, başında kalpağı, ardında otuz kadar atlısı ve bir katıra koşulu makinelişyle, Çerkez'in hanından çıkıp alel acele Aziziye sokaklarını tozularak Emirdağlarına doğru at sürer. Yarım saat geçmeden Tez Köyü'ne geldiğinde makineliyi toprak damlı caminin üzerine kurdurup, köylülere evlerini boşaltıp köyü terk etmelerini, sonra da köy sakinlerinden Gül Osman, Honazoğlu Hüseyin, Delibaşoğlu Yusuf ve Körşihların Çoni'nin evlerinin yakılmasını emreder. Çünkü bunlar, Arif Bey ilçede herkesin huzurunda “kanun kaçaklarını en kısa zamanda bu meydana asmak boynumun borcudur” dediği halde, civarda dağa çıkıp çetecilik yapan yirmi kadar asker kaçağı gence yataklık etmektedirler. Köy halkı, Arif Bey'i vaz geçirmesi ve evlerinin yakılmasına engel olması için köyün eşrafi medrese tahsilli Hacı Alioğlu Hüseyin Hoca'nın kapısına üşüşür. Hüseyin Hoca, yarı titrek sesiyle, Arif Bey'in huzuruna çıkıp köylülerin masum olduklarını, aslında gençlerin de iyi niyetli ve vatanperver olup fakirlik ve işsizlik yüzünden çapulculuk yaptıklarını belirterek, izin verilirse cahil gençleri en kısa sürede dağdan indirerek kendisine teslim edeceğini taahhüt edip, isterse bunları kendi maiyetine asker yazabileceğini teklif eder, köyü yakılmaktan kurtarır. Teklifi beğenen Arif Bey, kaçaklar kendisine teslim edilirdede affedeceğini taahhüt edip köyden ayrılır. Bir hafta geçmeden Hüseyin Hoca, ardında on dört genç ile Çerkez Mehmed'in hanının kapısını çalıp Arif Bey'e teslim eder. Benzer hikayeler için bkz., Kocabaş, s.107-135

²³ **Türk İstiklâl Harbi VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)**, (Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayınları) Ankara 1964, (Eser, bundan sonra sadece *İç Ayaklanmalar* şeklinde kısaltılarak verilecektir.) s.12. Niyazi Karaca, Konya Emniyet Müdürlüğü'nün 11 Ekim 1919 tarihli bir raporuna dayanarak ayaklananların sayısını 3000 olarak göstermektedir. Bkz., “Millî Mücadele'de Bozkır İsyanları”, EÜ **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:16, Yıl:2004/1, s.178

²⁴ Esengin , Bozkır'da sağlanan bu geçici sükuneti “ilk yangının alevleri söndürülmüş, fakat kalın külünün altında henüz için için yanan bir ateş vardı.” şeklinde tasvir etmektedir. Ayrıntılar için bkz., *İç Ayaklanmalar*, s.12-13; Karaca, s.178-179; Kenan Esengin, **Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar**, İstanbul 1975, s.58-60

Bölgede patlak verecek yeni bir başkaldırıya karşı daha sıkı ve esaslı tedbir alınması zarureti üzerine Arif Bey'in Afyondaki Müfrezesi'nin Seydişehir'e kaydırılması kararlaştırıldı. Bu, Karakeçili Müfrezesinin ilk dış görevi oluyordu. Kaymakam Arif Bey henüz Seydişehir'e intikalini tamamlamadan, Hisarlık, Hocaköy ve civarından toplanan 70 kadarı silahlı 300 civarında asi grubu başlarında İstanbul'da Ayan üyesi Zeynelabidin Efendinin kardeşi Hoca Ziya ve akrabalarından Hocaköylü Abdülhalim, Sabit, Abdullah hocalar ve Avdan şeyhlerinden Hacı Osman ve Talat adındaki arkadaşları olduğu halde 20 Ekim'de ikinci defa Bozkır'a girdiler. Bir iki gün içinde sayıları 600'ü geçen âsi grubu hükümet memurlarını dışarı çıkarıp Konya istikametindeki telgraf hatlarını tahrip ederek ilçeye hakim oldular.

Bu sırada Seydişehir'de konuşlanan Tenkil Kuvvetleri Kumandanı²⁵ Arif Bey'in birliği, çekirdek süvari müfrezesi dışında topçu, makineli tüfek ve piyade kısımlarıyla güçlendirilmiş ve sayıca 400 kişilik bir kuvvete ulaşmış bulunuyordu. Suğla Gölü kuzey-batısındaki Akkilise'ye²⁶ kadar ileri sürdüğü öncü kuvvetleri 24 Ekim'de asilerin tacizine uğradı. Ertesi gün bütün kuvvetlerini asiler üzerine teksif eden Arif Bey, bunların sağ kanatlarını kuşatarak otuz kadarını öldürüp bir o kadarını yaraladı ve dağılmalarını sağladı²⁷. Balıklıavı Köyü civarındaki kayalıklara dağılan asileri süratle takip ettiren Arif Bey, burada sayıları 2000'e ulaşan asilerle üç saatlik bir çarpışma daha yaptı. Kaçmamaları için süvari gücüyle gerilerini tutmuş olmasına rağmen bir çoğu araziden faydalanıp güneye çekildiler. Onlara son darbeyi vurmak üzere 27 Ekim sabahı güneye, Ahırlı istikametine yöneldiğinde, aldığı yeni bir haberle harekât yönünü değiştirmek zorunda kaldı. Buna göre Konya'nın Alibey Höyüğü ile Akviran Kasabası Üç Köse ve Hatunsaray köyleri ahalisinin birleşerek Delibaş adlı elebaşının önderliğinde Çumra'ya yürüyecekler, buradaki birliği etkisiz hale getirdikten sonra Konya'ya yöneleceklerdi. Bu gerçekleşirse Arif Bey kuvvetlerinin Konya ve gerisi ile ilişiği kesilmiş olacaktı.

Yeni ve tehlikeli gelişme karşısında bir an evvel Çumra'ya yetişmek üzere harekât yönünü kuzeye çeviren Arif Bey, geri emniyetini sağlamak için dağınık bazı keşif kollarını Binbaşı Abdi komutasında burada bırakıp, süvari birliğiyle Avdan'a hareket etti. Cebri bir yürüyüşle aynı gün, gün batımında Avdan'a girdi. Burada Zeynelabidin'in akrabasından Hacı Osman'ın üzerinde ele geçirilen bir

²⁵ İsyanların tenkili görevi alan birlik veya müfrezelere "kuva-yı te'dibiye", "kuva-yı tenkiliye" ya da "tenkil kuvvetleri"; komutanlara da bu görevleri süresince "kuva-yı te'dibiye kumandanlığı" veya diğer ifadeler kullanılıyordu. Krş., Görgülü, s.297, 305

²⁶ Genelkurmay Başkanlığının resmi yayını İç Ayaklanmalar eserinin ilgili krokisinde (kroki:2) yerin adı doğru olarak "Akkilise" şeklinde belirtildiği halde metinde sehven "Akkise" yazılmış, bu hata daha sonraki bazı çalışmalara da aynen geçmiştir. Krş., **İç Ayaklanmalar**, s.14-14; Esengin, 62

²⁷ Asiler ise, Arif Bey Müfrezesi'nden esir aldıkları üç eri vahşice parçalayarak öldürmüşlerdi.

mektup'ta asilerin Çumra ve Konya üzerine hareket edecekleri yazıyordu. Nitekim Karaman-Çumra yolu üzerindeki Kızılkuyu'da, Çumra'da toplanacak askeri birliğe katılmak üzere yola çıkan Yüzbaşı Mustafa ile makineli tüfek Asteğmeni Abdülkerim komutasındaki 30 kişilik bir müfreze 28/29 Ekim Gecesini geçirmek üzere konakladılar. Erler camiye, subayları muhtarın köy odasında istirahate çekilmişlerdi. Köylüler sabaha yakın önce subayların odasını basıp etkisiz hale getirdikten sonra bunları da alıp camiye giderek orada uyumakta olan erlerin esir ettiler. Silahlarını, üzerindeki para pul nesi varsa hepsini aldıktan sonra serbest bıraktılar²⁸.

Kaymakam Arif Bey müfrezesiyle 28 Ekim'de asilerin önemli merkezlerinden Apa üzerine yürüdü. Ufak bir ateş teatisinden sonra köye giren birlikler, öğle yemeği için mola durumunda iken Akviran, Hatunsaray, Üçköse ve civarında toplanmış olan köylülerin ani baskınına uğradı. Çabuk toparlanan Arif Bey, kısa bir müsademedan sonra âsileri püskürttü. 20 ölü 10 yaralı vererek dağılan âsilerin ölüleri arasında elebaşılardan Avşalı Tahir ve Hüseyin oğlu Ömer de vardı. Geceyi Apa'da geçiren Arif Bey 29 Ekim'de Alibey Höyüğü'ne uğradı. Apa'daki bozgunun ürken âsiler, elebaşılı Delibaş ile birlikte kaçmış olduklarından Arif bey köyde iyi karşılandı.

Buradan seri bir yürüyüşle Çumra'ya; kısa bir istirahatin ardından Konya'ya hareket eden Arif Bey, 30 Ekim'de sabaha karşı Konya'ya vardı. Halkın moralini yükseltmek için şehirde bir gösteri yürüyüşü gerçekleştiren Arif Bey, fazla vakit kaybetmeden geri dönüp âsilerin son dayanak noktası olan Dinek'e geldi. O gelinceye kadar artçı olarak bıraktığı Binbaşı Abdi müfrezesi âsilerle temas sağlayıp savaşa başlamıştı²⁹. 1 Kasım'da akşama doğru olay yerine yetişen Arif Bey topçu ateşiyle muharebeye katıldı ve bütün gece devam eden çatışmalardan sonra âsiler, dağınık bir şekilde köylerine çekildiler. Ertesi günü isyan merkezleri Büyük Asarlık ve Kocaköy itaate alındı.

Böylece âsilerin bütün dayanak merkezlerini sükût ettirip kontrol altına alan Arif Bey, tek kurşuna bile gerek olmadan rahat bir şekilde Bozkır'a girip sükûneti sağladı, çoğunluğu ayaklanmadan müteessir olan halkın yüzünü güldürdü (4 Kasım 1919)³⁰.

²⁸ Hattâ bununla kalmayıp subayları idam etmek için diz çöktürdükleri sırada aklı başında birkaç kişinin müdahalesiyle vaz geçtiler. **İç Ayaklanmalar**, s.15, Esengin, s.63-64

²⁹ Binbaşı Abdi'nin keşif amaçlı yürüttüğü takip, müfrezesi âsilere fazla sokulduğundan bir anda savaş halini almıştı. **İç Ayaklanmalar**, s.16-17

³⁰ Bozkır'da sükûnetin sağlanması üzerine, elebaşılardan Kürtoğlu Mustafa, Bademlili Hacı ve Güzel Çavuş kendiliklerinden teslim olmuşlardır. Esengin, s.64; Karaca, s.181; Arif Bey'in İkinci Bozkır İsyanının tenkili için gerçekleştirdiği takip hareketinin kroki üzerindeki rotası için ayrıca bkz., ek-kroki:1

Birinci Düzce Ayaklanması ve Arif Bey

1919 Ekim ayı başında Ahmet Anzavur'un Gönen-Manyas-Susurluk ekseninde başlattığı ilk isyanın ardından, Marmara Bölgesinin Düzce-Bolu-Gerede hattında uzayan kısmı 1920 Eylül ayı sonlarına kadar aşağı yukarı bir yıl boyunca muhtelif ayaklanmalara sahne oldu³¹. Bunlardan Birinci Düzce Ayaklanması, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılış sürecinde ortaya çıkıp kısa sürede Kocaeli Yarımadasının batı kesimlerine yayılması, askeri harekât karşısında isyancıların inatçı ve hain davranışları nedeniyle kanlı olaylara neden olması, batıdan ilerlemekte olan Yunan kuvvetlerine karşı tutulacak cephe hatlarını kuzeyden tehdit altına alması ve benzer özellikleri bakımından kritik bir önem taşıyordu.

Düzce İsyanı, 13 Nisan'da Ömer Efendi Köyünde toplanan âsilerin Düzce Asâyiş Müfrezesi karargâhını basmalarıyla patlak verdi. Müfrezeye komutanı Binbaşı Mahmut Nedim'i teslim alan ve sayıları kısa sürede 4000'i bulan ayaklanmacılar Düzce'ye girip hükümet ve jandarma dairesini, telgrafhaneyi işgal ettiler³². Âsilerin elebaşlarından Kafkas kökenli Berzek Safer İlçe Kaymakamı, Çerkez beylerinden Vahab İaşe ve İkmal Müdürü, emekli jandarma yüzbaşısı Çerkez Koçbey Belediye Başkanı, Maan Ali ise Jandarma Komutanlığı görevini devraldılar. Makamlarına kurulan âsiler, ilk iş olarak Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey'i "Düzce'ye gelip halka nasihatla bulunursa işin yatışacağı" vaadiyle buraya çağırıp tutukladılar ve kendi lehlerine konuşmaya zorladılar.

Âsilerin Düzce'ye hakim olmalarıyla birlikte civar bölgelerde milli harekete karşı kaynaşmalar başladı. 14 Nisan'da Beypazarı halkı toplanarak "ahâli ve padişah nerede ise biz oradayız" diye nümayiş gösterip ilçedeki askeri depoyu basıp silahları yağmaladılar, ilçeyi ellerine geçirdiler. 18 Nisan'da Bolu civarında toplanan başıbozuk grupları Bolu Boğazı'nı tutmuş olan jandarma kuvvetine saldırdılar ve bunları dağıtarak şehre girdiler. Düzce ayaklanmasının bir anda büyüyen tehlikeli bir mecraya sürüklenmesi Ankara merkezini hareketlendirdi ve bir dizi tedbir almaya sevketti. Bu tedbirler arasında, Afyon civarında konuşlu

³¹ Anzavur'un 1 Ekim-25 Kasım 1919 tarihleri arasındaki ilk isyanının ardından hadisenin sona erdiği düşünüldüyse de 16 Şubat 1920'de Anzavur'un adamlarından Gavur İmam ve Şah İsmail'in yeniden Biga'ya saldırmaları bu inancı boşa çıkarmıştı. Nasihat için gelen Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in Biga yakınlarında bir değirmende feci şekilde öldürülmesinin ardından Biga'ya yerleşen Anzavur'un ikinci isyanı, 15 Nisan'da Ethem'in müdahalesi ile İstanbul'a kaçışına kadar sürdü. Bu ve 14. ve 20. Kolordular bölgesindeki söz konusu diğer isyanların kronolojik safahatı için bkz., **İç Ayaklanmalar**, s.17-89; Esengin, s.65-98.

³² Âsilere teslim olan Binbaşı Mahmut Nedim, Piyade Bölüğünü de mukavemetsiz teslim ettiyse de ilçedeki Süvari Yüzbaşısı Avni ile Süvari Teğmeni Ruhsar maiyetlerindeki az miktarda erat ile gece karanlığına kadar âsilere karşı Düzce'yi savunmuşlardı. Ruhsar bu çarpışmalarda şehit olmuş, Yüzbaşı Avni yaralanmıştı. **İç Ayaklanmalar**, s.45-46

bulunan Karakeçili Millî Müfrezesinin, Kaymakam Arif Bey komutasında Afyon'da harekete hazır biçimde toplanması isteniyordu³³.

Kaymakam Arif Bey, daha önce Düzce'ye hareketi emredilen 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey'in Hendek çıkışında pusuya düşürülüp öldürüldüğü 22 Nisan günü,³⁴ Afyon'dan Trenle Ankara istikametinde yola çıkma emri aldı. Maiyyetinde 210 atlı 55 yaya milis askeri bulunuyordu³⁵. Ortalık hâlâ kaynamaya devam ediyordu, onun yola çıktığı gün Nallıhan âsiler tarafından işgal edilmişti. Ancak enerjik ve otoriter bir asker olan Arif Bey, şakîlerle mücadeledeki başarısını İkinci Bozkır İsyanında göstermişti. Arif Bey, müfrezesiyle "Bozkırın en kutsal günü"³⁶ olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü şerefine Ankara sokaklarında bir geçiş merasiminde bulduktan sonra, 24 Nisan'da Ayaş'a geldi. Buraya ulaştığında Beypazarı âsileri, iki gündür şehrin kenarında açıkta bekleyen Binbaşı Şemsettin müfrezesine taarruz ederek geriye sürmüşlerdi. Yoruca bir intikalın ardından yarı hasta vaziyette bölgeye ulaşan Arif bey, bir gün içinde müfrezesini toparlayıp, 25 Nisan'da Beypazarı'na taarruz etti³⁷. Bir saatlik çarpışmanın ardından âsileri tamamıyla bozarak ilçeye girdi ve halkın sevgisiyle karşılandı. Çünkü ilçedeki âsiler, yerli halktan ziyade civar köyler ve Nallıhan'dan toplama başıbozuk gruplardı.

Bu tarihte Nallıhan da âsilerin eline düşmüş, ilçede bir Kuva-yı Hilafet Heyeti seçilmişti. Bunlar Nallıhan kadısı Hamdi Efendiyi kaza kaymakamlığına getirmişler, Beypazarı'na yüz kişilik bir yardım kuvveti göndermişlerdi. Arif Bey'in Nallıhan'a yürüme teklifine Genelkurmaydan onay çıkınca³⁸ 26 Nisan'da Beypazarı'ndan Nallıhan'a doğru emniyet tertibi ile yürüyüşe geçti. İkinci vakti Softa Boğazı'nda rastladığı âsilere taarruz edip dağıttı. Birçok ölünün dışında ele geçirdiği esirlerden âsilerin elebaşılarının daha ziyade Çarşamba Köyünde kümелendiklerini öğrendi. Bu istihbarat üzerine Nallıhan'a girmekten vaz geçip,

³³ Diğer önlemler arasında: Zonguldak'ta bulunan 32. Alayın Bolu'ya hareketi, Geyve'de bulunan 24. Tümen'in topçu ve süvari takviyeli iki taburunun tümen karargahı ile birlikte Düzce'ye hareketi, Kastamonu havalisindeki 58. Alay ile Aydın cephesinden Millî Süvari Bölüğünün Ankara'ya nakli, Çerkez Ethem ve müfrezesinin Balıkesir'den Geyve-Adapazarı istikametinde yola çıkması tedbirleri bulunuyordu. Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, Ankara 1927, s.280-281; İç Ayaklanmalar, s.46

³⁴ Mahmut Bey'in Hendek çıkışında kandırılarak öldürülmesi fâciası için bkz., Nutuk, s.280; Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 2000, s.399-402; Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara 1994, s.344-346; Günay Çağlar, "XXIV. Tümen Komutanı Yarbay Mahmud Bey Olayı", www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/145/855/10253.pdf, s.355-362. Nutuk'da Mahmet Bey'in kandırılarak pusuya düşürülüp şehid edilişi, 25 Nisan olarak gösterilmektedir.

³⁵ Selek, Millî Mücadele, II/774; İç Ayaklanmalar, s.52. Esengin, Kaymakam Arif'in 300 atlı ile Ankara'ya geldiğini, burada bir gövde gösterisi yaptıktan sonra Ayaş'a geçtiğini aktarmaktadır. Esengin, s.90

³⁶ Bu niteleme Dinamo'ya aittir. Krş., Hasan İzzettin Dinamo, **Kutsal İsyan Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi, C.6**, İstanbul 1970, s.356

³⁷ Selek, II/774, Esengin, s.90

³⁸ Genelkurmayca Arif Bey'e verilen emirde "Nallıhan da ehemmiyetli bir surette tenkile istihkak kazanmıştır. Burada âsiler, hükümeti ve telgrafhanede çalışan memurları kovarak kendilerinden adamlar getirmişlerdir. Binaenaleyh 26 Nisan 1920'de Nallıhan'a yürüyüp tenkil ediniz" deniyordu. **İç Ayaklanmalar**, s.53

hareketini Çarşamba istikametine çevirdi. 29 Nisan'da Çarşamba'da, Sadık Hoca ve Hacı Abbas'ın etrafına topladığı 400 kadar kalabalık üzerine hücum eden Arif Bey, bunların elliden fazlasını öldürüp bir o kadarını yaraladı, geri kalanını dağıttı³⁹.

Arif Bey, Çarşamba civarındaki tenkil harekâtını sona erdiremeden Bolu civarında işler karıştı. Buradaki bozgunculardan Hacı Hamdi, Hendek'te pusuya düşürülen Yarbay Mahmut kuvvetlerinden gasedilmiş 750 mm.lik bir topu Kalender Ahmet ismindeki eski topçu çavuşunun emrinde Üçtepeliler mevkiine yerleştirmiş, Çerkez Yâr isminde bir başka eşkiya reisi, avânesiyle birlikte bu mevzii takviye etmişti. Bunu haber alan Arif Bey, 1 Mayıs sabahı müfrezesiyle Seben Dağındaki Yanık mevkiine geldi. Müfrezenin taarruzu üzerine âsiler, bel bağladıkları topu üç kez ateşleyebildiler⁴⁰. Yapılan şiddetli bir ateş darbesiyle topun etrafındakilerden on beş kişi ölü ve bir o kadar yaralı olarak kayıp verince Ahmet Çavuş topun kamasını da alıp civardaki Yozgat Köyüne sığındı. Arif Bey, az sayıdaki kuvvetini yayararak Büyüksu Köprüsü-Ilıca Şosesi ve Yozgat Köyü-Değirmenözü üzerinden avcı kolları halinde Bolu'ya ilerleyişini sürdürdü. Yürüyüş sırasındaki ateş desteğinden ürken halkın bir kısmı minarelere çıkıp ateşin kesilmesi için beyaz bayrak sallamağa, diğer bir kısmı yine beyaz bayraklarıyla Arif Bey'in çevresini sarmaya başladılar⁴¹.

Esâsen Arif Bey, elindeki mahdut sayılı birliğiyle Bolu gibi âsilerin kalesi olan büyükçe bir şehirde konuşlanmayı emniyet bakımından uygun bulmuyordu. Dahası bazı emin kaynaklardan aldığı haberlerden bir iki gün içinde büyükçe bir âsi grubunun Bolu'yu tekrar basacaklarını öğrenmişti. Bunun üzerine XXXII. Kafkas Alayından Binbaşı İhsan'ı çağırarak elindeki kuvvetlerle şehrin asayiş ve emniyetini muhafazaya memur etti. Kendisi müfrezesini şehre sokmayıp, Kaplıcalar civarında geri çekilmeye müsait, münasip bir yere yerleşti⁴².

Binbaşı İhsan, elindeki kuvvetlerle henüz vaziyete hakim olmaya çalışırken 2 Mayıs'ta Düzce âsileri, gittikçe azgınlaşan bir sel gibi Bolu üzerine yürüdüler. Ayrıca Mudurnu'dan itibaren toplanan bir başka kalabalık da Bolu'ya doğru ilerledi. 3 Mayıs sabahı birleşen âsiler her taraftan şehre tecavüze başladı. Binbaşı İhsan şehri savunmak üzere yerleştirdiği makineli tüfekleri yerinde görmek üzere giderken at üstünde vuruldu⁴³. Maiyyetinde bulunan Abdülkadir adlı bir subayı

³⁹ Apak'a göre Çarşamba'da 1316 doğumlulardan 56 delikanlı can vermiştir, s.158

⁴⁰ Apak, s.158-159

⁴¹ Temsilci olarak seçip gönderdikleri Hoca Süreyya isimli zat Arif Bey'e, halkın bir kabahati bulunmadığı, işin mutasarrıf Haydar Bey'in beceriksizliğinden bu hale geldiğini, elebaşlıklar olan eski mebuslardan Abdülvahap ile Boyacıoğlu Hacı Hamdi, Hacı Emin, Çubukçuoğlu Sabri, Mengenli Avukat Nuri ve Müftü Ahmet'in Düzce'ye kaçtıklarını söyleyerek af dileyip onu teskine çalışmıştı. Apak, s.159

⁴² Apak, s.159; **İç Ayaklanmalar**, s.55

⁴³ İhsan Bey, elindeki makineli tüfekleri şehirde ortaokul yanındaki Uğurlu Naip mezarlığına yerleştirmişti. Çarşambalı şakîlerden Kara Ali'nin kurşunlarına hedef olarak şehid oldu. Apak, s.259

uzun süre elleri bağlı şehirde dolaştırıp bıçak darbeleriyle hunharca katlettiler. Hırslarını alamayan caniler hükümet binasını bastılar, bazı askerleri öldürüp, tüfek cephanelerini aldılar.

Arif Bey'in Kızılcahamam'a Çekilişi ve Öldürülmesi

Şehre hakim olan âsiler, 4 Mayıs sabahı Arif Bey'in müfrezesiyle konuşlanmış bulunduğu Karacasu sırtlarına taarruza başladılar. Gün batımına kadar çarpışan Arif Bey, âsilerin kuvvet üstünlüğü karşısında gece karanlığından yararlanıp Karadoğan Bucağına çekildi (5 Mayıs 1920). Ankara'dan istediği takviye kuvvetleri gelmeyince, isyan bölgesinde daha fazla beklemeyi uygun bulmadı, 6 Mayıs'da müfrezesiyle Yabanâbâd'a (Kızılcahamam) intikal etti⁴⁴.

Buradaki kıyâmın gücü karşısında, birbirinden bağımsız hareket eden küçük birliklerin yapabileceği bir şey kalmamıştı. Nitekim Arif Bey'in Bolu'dan çekilişi sırasında Çerkeş'den Gerede'ye intikal eden Binbaşı Vasfi komutasındaki LVIII. Alay, 5 Mayıs'da, kasaba girişi sırasında evlerden üzerine açılan şiddetli ateş sonucunda Değirmendere mevkiine çekilebilmiş, Binbaşı Vasfi, çoğu dağılan askerlerinden geriye kalan 85 neferle Çerkeş'e dönmüştü. Bir gün sonra 6 Mayıs'da 400 er ve 4 makineli tüfekten oluşan Kızılcahamam Müfrezesinin başında Gerede'ye yürüyen Binbaşı Rüştü, kasabanın güney sırtlarında Vasfi'nin akibetine uğradı ve yanında kalan 89 erle bozgun halinde Kızılcahamam'a güçlük çekilebildi⁴⁵.

Arif Bey, Kızılcahamam'daki kısa süreli konaklaması sırasında, bir yandan yeni kuvvetlerin katılımını bekleyip göreve hazırlanırken, diğer yandan civardaki köylüleri millî hareket lehine kazanmak için faaliyetlerini sürdürmekte ve bunlar arasından kuva-yı millîye saflarına gönüllü yazmaktaydı. Ancak 11/12 Mayıs gecesi beklenmedik bir şekilde çadırında uyurken başına aldığı bir mavzer kurşunu ile şehit edildi⁴⁶. Onun müessif ölümü, gerek kendi birliğinde, gerekse kamuoyunda büyük üzüntü ve tepkilere neden oldu. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi'nin 17 Mayıs Pazartesi günü yapılan toplantısının ikinci (gizli) oturumunda iç gelişmelere dair bilgiler vermek için kürsüye çıktığında, sözlerine Arif Bey olayı ile başlayarak şu bilgileri aktardı:

⁴⁴ Müfreze gücü, 240 atlı ve makineli tüfekten ibaretti. Bkz., Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin Konya'da 12 nci Kor. Kumandanlığına 8/9 Mayıs 1920 tarihli Şifresi, **Askerî Tarih Belgeleri Dergisi**, Sa. 72, belge no.1559. Arif Bey'in 22 Nisan'da başlayan bu ikinci tenkil hareketinin kroki üzerindeki görüntüsü için bkz., Ek- Kroki: 2

⁴⁵ **İç Ayaklanmalar**, s.56-57; Esengin, s.95-97.

⁴⁶ Emeklilik sicil özeti varakasında Arif Bey'in "5 Mayıs 1336'da şehiden vefat" ettiği yazılıysa da bunda bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü başta M. Kemal Paşa'nın Meclis'deki beyanati, gerekse olaya dair bilgi sunan döneme ait tüm veriler onun ölümüne ilişkin bu tarihi vermektedirler.

“Son verdiğim malûmatta Arif Bey kumandasında bir müfrezemizin Yabanâbâd’a geldiğini ve oradaki kuva-yı sâire ile birleştğini arzetmişim⁴⁷. Bundan dört beş gün evvel Arif Bey bir kazaya uğradı. İhtimal ki işitmişsinizdir. Kendisi Yabanâbâd’da çadırında yatariken öldürülmüştür. Şimdiye kadar yaptığımız tahkikat neticesinde sarih noktaya iktiran edemedi. Bunun ya dahilden veya hariçden vukû‘una kat‘î bir emare elde edemedik. Bazıları diyorlar ki kendisinin şedîdüttab‘ı ve harekât esnasında maiyetine biraz tazyikâta bulunmuş olması gibi sebeplerle, doğrudan doğruya kendi etrafında bulunanlardan bu kazanın sadır olabileceğine ihtimal veriyorlar. Fakat yine bazı malûmat vardır ki bunun yakınına sokulan kimseler tasmîm etmiş ve bu suretle vak‘a husûle gelmiştir. Her halde sarih ve kat‘î bir malûmat yoktur. Ma‘mâfih tâmiki tahkikat olunuyor efendim.”⁴⁸

Ancak bütün çabalara rağmen uğradığı suikastın ardındaki sır perdesi bir türlü aralanamadı. Ölümüne ilişkin ileri sürülen görüşler, M. Kemal Paşa’nın TBMM’deki beyanatında da vurguladığı gibi, daha çok suikastın kendi birliği içerisinde, ya da tam tersi dışarıdan bir el tarafından işlenmiş ve işletilmiş olduğu noktasında toplanıyordu. Olayla ilgili tahkikat için o sırada nöbet tutan iki er ile yanındaki çadırda yatan yâveri Üsteğmen İhsan ve Karakeçili Müfrezesindeki erlerin ısrarı üzerine Kızılcahamam Müfrezeye Komutanı Binbaşı Rüştü tevkif edildi⁴⁹. Tutuklamalar da her iki fikri destekler niteliktedir. İlk fikri savunanlara göre Arif Bey vesveseli, bu yüzden de aşırı tedbirli bir adamdı. Bir hamama gitse önceden hamamı boşalttırır, dış ve iç kapılara ikişer-üçer nöbetçi koyup öyle yıkanır. Suikast gecesi de çadırında bir emir subayı ateşe hazır vaziyette nöbet tutuyor, çadırının etrafını dört-beş nefer koruyordu. Dolayısıyla onun çadırına, bir canlının bile yaklaşma imkanı yokken, dışarıdan her hangi birinin sızması mümkün değildir. Nitekim Arif Bey’i, Bolu’dan Kızılcahamam’a çekilirken emrine verilen Üsteğmen Şerif’in makineli tüfek takımı erlerinden seyis olarak seçip yanına aldığı, fakat yolda atının yaralanmasına neden olduğu için tabancasıyla vurup yere serdiği bir mehmetçiğin aynı takımda asker bulunan kardeşi, intikam hırsıyla öldürmüştür⁵⁰.

Fakat kendi müfrezeye erlerinin bir kısmı, kumandanlarını Binbaşı Rüştü’nün öldürttüğüne kanîdirler. Çünkü, binbaşının yukarıda kısaca özetlendiği gibi 400 kişilik müfrezesiyle üzerine yürüdüğü Gerede âsileri karşısında hiçbir varlık

⁴⁷ Mustafa Kemal Paşa’nın söz konusu malûmatı, Meclisin 9 Mayıs Salı günü toplantısının üçüncü celsesinde “vaziyet-i askeriye” üzerine verdiği beyanatta yer almaktaydı. Arif Bey müfrezesine ilişkin verdiği bilgiler için bkz., **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.I, Devre 1, İctima 1 (24 Nisan 1336-21 Şubat1336), 9 Mayıs 1336 (1920) İnikâdı, s.20-21

⁴⁸ **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.I, Devre 1, İctima 1 (24 Nisan 1336-21 Şubat1336), 17 Mayıs 1336 (1920) İnikâdı, s.31

⁴⁹ **İç Ayaklanmalar**, s.59

⁵⁰ **Dinamo**, C.7, s.10-11

gösteremeyip münhezim olması üzerine Arif Bey, Binbaşı Rüştü'yü idam ettirmek istemiş, maiyetinin araya girmesi üzerine vaz geçmişti. Bu nedenle, olayı hazmedemeyen Binbaşı Rüştü, bir tertiple Arif Bey'i öldürtüp öcünü almış olmalıydı.

Sabahattin Selek ise, Arif Bey'in öldürülmesine ilişkin daha ciddi bir iddiada bulunmaktadır. O, Arif Bey'in öldürülme hadisesini kısmen de olsa açığa çıkarmak için onun yakın çevresinden Afyonkarahisar Müdafaa-i Hukukçularından Ali Taşkapılı ile görüşmüş ve şu bilgileri almıştır:

“Arif Bey gayet vesveseli bir adamdı. Haşin ve geçimsiz olduğu için herkes kendisinden çekinirdi Arif Bey müfrezesi ile Bolu'ya gitmek üzere ayrıldığı sıralarda Refet Paşa, Afyon'a geldi. Ankara'dan Nazilli'ye, Nazilli'den Ankara'ya sık sık gidip gelirdi.⁵¹ Ve her seferinde Afyon'a uğrar, bizimle görüşürdü. Bu defaki gelişinde Tümen Kumandanı Ömer Lütfi Bey, Müdafaa-i Hukukçulardan Reşit Bey, ben ve Refet Paşa akşam oturup konuştuk Reşit Bey, Arif Bey'den şikayet etti. Kendisinin Afyon'dan uzaklaştırılmasının iyi olacağını, aksi taktirde müessif hâdiseler zuhur edeceğini söyledi. Tümen Kumandanı da bu mütâlaaya iştirak etti. Bunun üzerine Refet Paşa:

-Merak etmeyin, Arif Bey bir daha Afyon'a gelmeyecek, dedi.”

Taşkapılı sözlerine devamla; “Arif Bey'in Kızılcahamam'da çadırda öldürülmesi faili meçhul kalmakla beraber, kuvvetli bir ihtimal ile Refet Bey tarafından hazırlanmış bir hareket olması gerekir. Çünkü Arif Bey'i mutlaka kendi adamlarından biri öldürmüştür. Dediğim gibi çok vesveseli olduğu için çadırının etrafına yabancı bir kimsenin sokulmasına imkan yoktur. Arif Bey'in öldürülmesinden sonra maiyetindekiler Afyon'a geldiklerinde, atını, parasını, eşyasını Müdafaa-i Hukuka teslim ederlerken, Arif Bey'in en yakın adamı Ali Çavuş'a bazı sualler sordum ve bu mütalaayı ileri sürdüm. Ben öldürdüm demedi ama yüzünden onun öldürdüğü anlaşılıyordu. Nitekim Arif Bey'in diğer adamlarından bazıları Ali Çavuş'un öldürdüğünü, fakat aralarında hiçbir geçmişleri olmadığı için Ali Çavuş'un bunu kendiliğinden yapmayacağını, onu öldürttüklerini söyledi.” demiştir⁵².

Daha inandırıcı gibi görünen bu aktarıma bakılırsa, Arif Bey'in ortadan kaldırılmasına Afyon'daki Tümen komutanı ve ileri gelenler zemin hazırlamışlar ve bir resmî bir karar ya da emirle bertaraf edilmiştir⁵³. Kuva-yı milliyecilerin tüm

⁵¹ 1919 Kasım Ayı ortalarında İzmir ve Havalisi Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak Nazilli'ye gönderilen Albay Refet Bey'in Nazilli'den haber vermeden ayrılışları Nutuk'ta da sert bir dille eleştirilmektedir. **Nutuk**, s.196

⁵² Selek, II/775-776

⁵³ Arif Bey'le Afyondaki yerel idareciler arasındaki geçimsizliklere ilişkin bir belge: “Nazilli'de Miralay Refet Beyefendiye, Salihli'de Ethem Beyin birâderi Raşit Beyden gelen malûmat-ı hususiyeye nazaran gûya Afyonkarahisarı'nda Hacı Şükrü ve Kaymakam rütbesinde bir zat, eşraftan Ak Osmanzâde ...'den rey almak için yekdiğerine rekâbet etmeleri ve aynı zamanda Kaymakam Arif Bey'in pek çok suistimalde

takdire şayan hizmetlerine karşılık, en sevimsiz yönlerinden biri de yerel idarecilerle geçimsizlikleridir. Onların başına buyruk pervasız tutumları, asker-sivil mahallî yöneticileri kendilerine dış bilemelerine sevk etmektedir. Askerî terbiye görmüş bir Harbiyeli subay bile olsa Arif Bey de sergilediği sert mizacıyla kendi sonunu hazırlamış olabilir. Son görevi sırasında âsilerin Bolu'ya hakim olması üzerine birliğini kendi insiyatifi ile Kızılcahamam'a çekmesi de, askerî otorite tarafından hoş karşılanmayacak bir tavrıdır⁵⁴.

Sebeb ne olursa olsun Arif Bey'in bu şekilde bir suikasta kurban gitmesi, hem zamansız, hem de şanına yakışmayan bir ölüm oldu. Bolu ve civarına bir kere daha hâkim olan âsilerin tenkili, Kaymakam Arif Bey'in ölümüyle yarıda kaldı ve bir taraftan Refet Paşa ve Ali Fuat Paşa'nın gayretleri, diğer yandan Ethem'e bağlı süvari kuvvetlerinin tedip hareketi sonunda 31 Mayıs'da bastırılabilirdi. Fakat Arif Bey bunu göremedi. Ölümü üzerine müfrezesi dağıldı. Müfrezenin Arif Bey'e gönülden bağlı çekirdek kadrosunu teşkil eden grubu, kumandanlarının bir tertibe kurban gittiğinin derin üzüntüsü ve ashap bozukluğu içerisinde, artık başka bir kuvvette savaşmayacaklarını söyleyip izin istediler⁵⁵. Beraberlerinde getirdikleri Arif Bey'in zatî eşyalarını, atını, silahını Afyon Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'na teslim ettiler. Milislerinden bazıları, "içimize sokuldular, bizi de öldürecekler" korkusuyla olay duyulur duyulmaz gece karanlığında at sürüp, sağa sola dağılmışlardı⁵⁶. Başka birliklerden onun emrine verilmiş olan nizamiye erleri ile makineli tüfek takımı neferleri ise eski birliklerine iade edildiler.

Arif Bey'in müessif ölümü, Milli Mücadeledeki hizmet sayfasını erken kapamış oldu. Ancak vefatından sonra adı unutulmadı, aksine gönden güne büyüdü. Hizmet bölgesindeki ahâlî, özellikle kendi memleketindeki hemşehrileri arasında, onun asabî, amansız, ürkütücü tavırlarıyla yumaklanmış kısa süreli örfî yönetimi,

bulunduğunu ve Kuva-yı Milliye nâmına yapılan bu hareketlerden dolayı nazar-ı âm ve hâsda büyük yeis hâsıl ettiği ve binâenaleyh Ethem Bey'den imdat istedikleri, şâyet Ethem Bey Karahisar Kuva-yı Milliyesine vaz'ıyed etmediği halde vahim netîceler hâsıl olacağını bildirmektedir. Böyle bir şey vârid ise Afyonkarahisar'daki vaziyetin ıslâhına ehemmiyet buyurarak netîcenin inbâsını ... rica ederim. 9/1/36 (9 Ocak 1920) Heyet-i Temsiliye nâmına 20 nci Kor. K. V." **Genelkurmay Harp Tarihi Vesikalari Dergisi**, Sa.12 vesika no.305

⁵⁴ Kuva-yı Milliye yöneticilerinin başına-buyruk tavırları ve yerli ahali üzerindeki pervasız muameleleri, sık sık Büyük Millet Meclisi'nde tartışma konusu olmuş; bu yüzden yıl sonuna kadar ağır aksak yürütülen uygulamaya, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin 2 Ocak 1921 tarihli emriyle Kuva-yı Milliye müfrezeleri tamamen ortadan kaldırılmıştır. Aydınel, s.394

⁵⁵ "Yalnız Arif Bey'in doğrudan doğruya kendi şahsına merbut olan ve şuradan buradan aldığı efrâdın kimi memleketine gitmek istemiş ve kimi teessüründen dolayı artık orada kalamayacağını beyan etmiştir. Biz de bunlara ayrı ayrı muamele yaptık. Bazılarını terhis ettik. Bazılarını başka yerlere gönderdik." Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'nin 17 Mayıs 1920 tarihli ikinci celsesinde Arif Bey hadisesine ilişkin verdiği beyânâtından. **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.I, Devre 1, İctima 1 (24 Nisan 1336-21 Şubat 1336), 17 Mayıs 1336 (1920) İnikâdı, s.31

⁵⁶ Dinamo, C.7, s.11

geçen doksan yıl boyunca, muhtelif hamasî hikayelerle süslenmiş olarak dilden dile aktarılan, halen de anlatılmaya devam bir destana dönüştü. Ağıtlarla, türkülerle örülü bir destan. Bayat yerel idaresi ve Türk Silahlı kuvvetlerinin vefâkar girişimlerinin bir sonucu olarak Bayat ilçe meydanına Arif Bey'in henüz kaidesi tamamlanmamış bir heykeli dikilmiştir⁵⁷.

Sonuç

Kuva-yı Milliye Tarihimizin az bilinen simâlarından Kaymakam Arif Bey'in İzmir'in işgali ardından başlayıp 11 Mayıs 1920'deki zamansız ölümüne kadar geçen süreçte, Kuva-yı Milliye adına gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

- Arif Bey, İzmir'in işgaliyle başlayan gelişmeler karşısında, yurt savunmasına ilişkin yeni bir mücadele yöntemine başvurmanın gerekliliğini erken kavrayanlardandır. Mektepli bir Kuva-yı Milliyeci olarak memleketine dönerdönmez, süratle kendi hemşehrileri olan Karakeçili Türkmenlerinin silahşörlerinden bir atlı müfrezeye oluşturmuştur. Yerel gönüllülerden teşkil ettiği birliğiyle, önce Afyon ve civarında Büyük Harbin ardından yok olan devlet otoritesini tesis etmiş; bölge halkının can ve mal güvenliğini, iç huzuru korumuştur.

- Kendisine son derece bağlı, sayıca sembolik Karakeçili Müfrezesi ile bölgede defakto olarak gerçekleştirilen İngiliz İşgallerini sabote etmiş, işgal kuvvetlerini hırpalamış, yıldırmıştır. Afyonkarahisar'da İngiliz kontrolündeki mühimmat deposuna düzenlediği baskın, Ali Fuat Paşa'nın Eskişehir İstasyonunu kontrol altına alan İngiliz Birliğine burayı boşalttırmak için uyguladığı askerî baskıya sağladığı destek, bunun somut örnekleridir.

- Arif Bey'in Kuva-yı Milliye adına en önemli katkılarından biri, iç ayaklanmaların bastırılmasına yönelik başarılarıdır. Birliğinin tamamen atlı olmasından kaynaklanan sürat üstünlüğü sayesinde, gerek Ekim 1919'da patlak veren II. Bozkır İsyanı'nın tenkilinde, gerekse 1920 yılı baharında Bolu-Düzce-Gerede hattında gelişip, Anakara'nın yanı başında Nallıhan'a ve Beypazarı'na kadar yayılan ayaklanmaların bastırılmasında büyük rol oynamıştır. Böylece o ortalığı saran isyan dalgalarına karşı Ankara'nın güvenliğine de destek oluyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı gün Ankara sokaklarında gerçekleştirdiği resmî geçit, tüm Ankara kamuoyu için moral değer taşıyordu.

- Arif Bey'in kısa sürede gerçekleştirdiği başarılar, otoriter ve zalimâne bazı tutum ve uygulamalarına rağmen, hem bölge halkı, hem de Kuva-yı Milliye önderleri arasında hayranlık ve beğeni uyandırmıştır. Onun, halkın hafızasında canlılığını koruyan destanî kişiliği, bu gün Bayat'ta adına dikilen heykeliyle somutlaşmış ve bütünleşmiş görünmektedir.

⁵⁷ Bkz., Ek:1 fotoğraf

Kaynakça

- APAK, Rahmi, **İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Ankara 1993
- AVCI, Orhan, “Türk Millî Mücadelesinde Kuva-yı Milliye Devri”, **Askerî Tarih Bülteni**, Sa.45 (Ağustos 1998), s.79-111
- AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Ankara 1993.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti Evrakı** (belge numaraları dipnotlarda verilmiştir)
- BAYAR, Celal, **Bende Yazdım, Millî Mücadele’ye Giriş**, C.6, İstanbul 1968.
- Bayat Nüfus Kütüğü Kayıt Defteri, No 02/01.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı**, C.V, I-III. Kitap (Genelkurmay Başkanlığı yayını), Ankara 1978, 1993.
- CEBESÖY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 2000
- DİNAMO, Hasan İzzettin, **Kutsal İsyân Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi**, C.6, İstanbul 1970.
- DURMAZ, Adnan, **Ateş Çiçeği Bir Destan Denemesi**, Ankara 2003
- Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, Ankara 1927
- Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi**, Türk İstiklal Harbi Koleksiyonu (Belge numaraları dipnotlarda verilmiştir)
- Genelkurmay Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sa. 12, 39, 72 (Belge numaraları dipnotlarda verilmiştir).
- ESENGİN, Kenan, **Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar**, İstanbul 1975.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, **10 Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Ankara 1993.
- İPLİKÇİOĞLU, Niyazi, “Millî Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yarbay Bayatlı Arif Bey ve Ölümü”, **3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 1993)**, Afyonkarahisar 1994, s.91-93
- KARACA, Niyazi, “Millî Mücadele’de Bozkır İsyânları”, **EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:2004/1, Sa.16, s.169-190
- Karakeçili Aşireti** (müellifi belirsiz broşür), İstanbul 1321 İstanbul 1321.
- KOCABAŞ, Muammer, **İşgal ve Direniş, Emirdağ 1919-1921**, İstanbul (Tarihsiz).
- ÖZALP, Kazım, **Millî Mücadele 1919-1922, II Belgeler**, Ankara 1989
- SARIKOYUNCU, Ali ve diğerleri, **Millî Mücadele’de Eskişehir**, Eskişehir 2002.
- SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, C.I, İstanbul 1987.
- SOFUOĞLU, Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara 1994.

Ek - Belge no 2: Arif Bey'in şehiden vefatından sonra çocuklarına bağlanan yetim maaşı

888/68

Alay 69, Afyon Havalisi Kumandanı Piyade
Kaymakam Osman Oğlu Arif Bey
(3II-27)

Duhulu: 17-Nisan-1309
Nasibi : 1-Mart-1333
Ölümü: 5-Mayıs-1336 Da ŞEHİDEN vefat etmiştir.

Mumailay 5 Mayıs-1336 da şehiden vefat ettiği cihetle 56 zabıt meyanında I.Derece Mafevk rütbesi üzerinden maaşının tahsisı 29-6-1927 de Tasdiki ~~XXXXXXXXXX~~ Aliye iktiran etmiştir.

Hizmeti			Aile maaşı	
Sene	AY	Gün	L. Kr.	
27	-	18 fiilli	21	88
2	5	26 Yemen zammı	3	44
		İtalya	40.Madde tenzil	
1	-	- Balkan	18-----44	
6	-	- Harbi Umumi		
1	-	- İstiklal		
36	6	14	Yetim maaşı	
-----	3	-	L. Kr.	
36	3	16	6	14
		13	6	14
		13	6	14
36	3	1	18	42

İşbu Kayıt 3II-27 sicil dosyasından çıkarılmış olup aslının aynıdır.

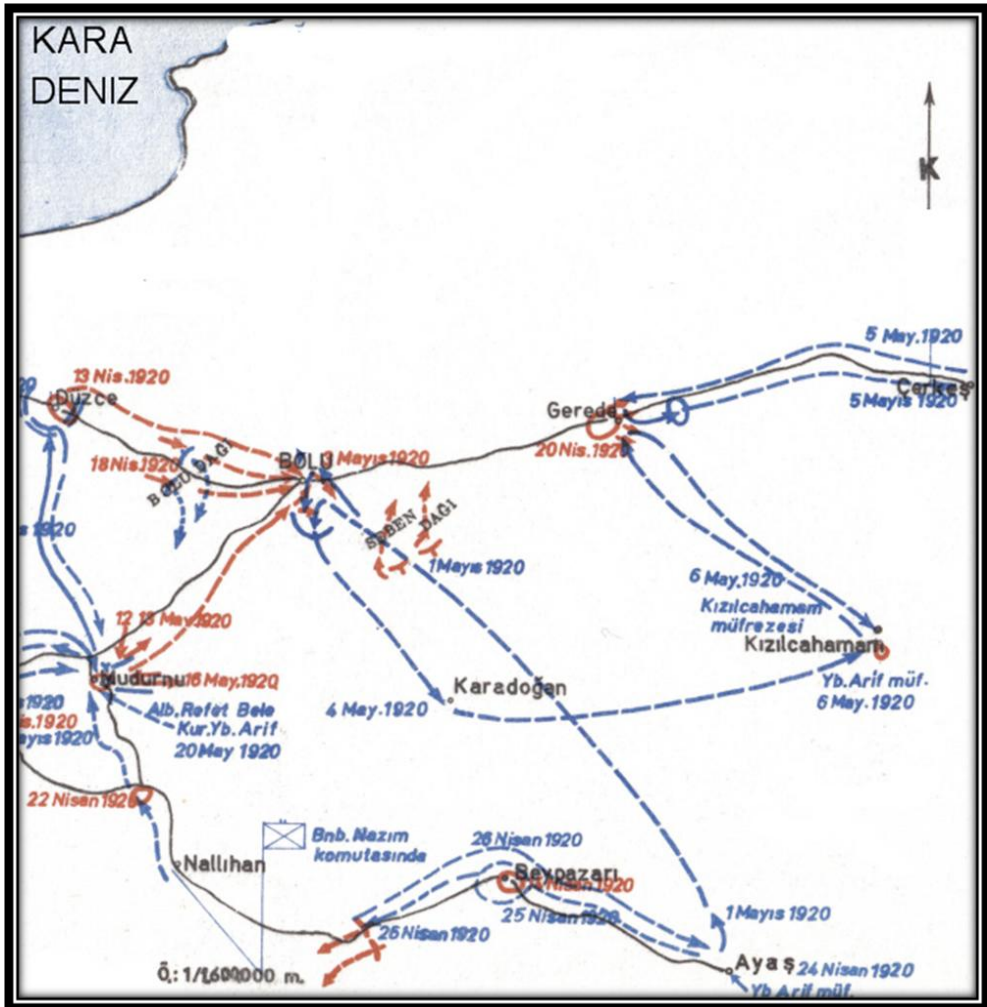
Kayı Çıkaran
Fahri Kuluay
Siv.Ml.Me.

Mustafa ÇEHADAROĞLU
Prs.Yarbaş
Prs.D.Emekli.Ş.Md.V.

ASLININ AYNI DİR

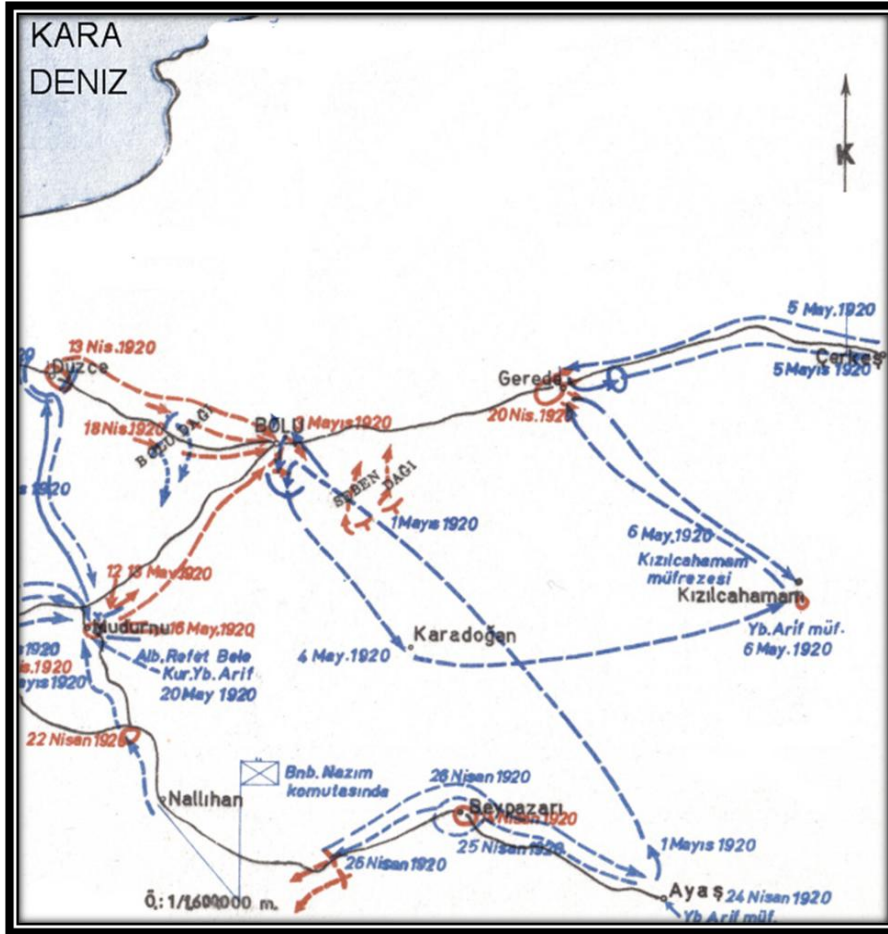
Cengiz EROĞLU
Siv.Me. (MS.994-GN/68)
Belge Araştırma Uzmanı

EK-Kroki:1 Arif Bey'in II. Bozkır İsyanını Tenkili

Kaynak: Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)

Ek-Kroki:2 Arif Bey'in I. Düzce İsyanı Sırasındaki Faaliyetleri

Kaynak: Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)

Ek – Fotoğraf:1 Arif Bey'in Bayat ilçesindeki henüz kaidesi tamamlanmamış heykeli

